

Journal of Social Intervention: Theory and Practice –
2022 – Volume 31, Issue 1, pp. 82–88
<http://doi.org/10.18352/jsi.719>

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Rotterdam University of Applied Sciences
Open Access Journals

Copyright: this work has been published under a
Creative Commons Attribution-Noncommercial-No
Derivative Works 3.0 Netherlands License

Dit artikel is gebaseerd op deskresearch en op uitspraken
van ouders die betrokken zijn bij verschillende
onderzoeksprojecten van de Werkplaats Sociaal Domein
Arnhem en Nijmegen (het ZakgeldProject, Armoede
Experience en Verhalenkamer).

Carinda Jansen is onderzoeker bij het Lectoraat Versterken
van Sociale Kwaliteit en docent bij de Master Social Work
van HAN University of applied sciences.
E-mailadres: carinda.jansen@han.nl

Correspondence to: Carinda Jansen
E-mail: carinda.jansen@han.nl
Category: IWO

GEZINNEN IN ARMOEDE, HOE IS HET EIGENLIJK MET DE VADERS?

CARINDA JANSEN

INLEIDING

Opeens viel het me op. De ouders die deelnemen aan de armoede-gerelateerde projecten van het lectoraat Versterken van Sociale kwaliteit van de HAN: alleen moeders. De mensen die hun persoonlijke ervaringen delen bij de Armoede Experience, zodat we er van kunnen leren: allemaal vrouwen, één man. Ook de mensen die zich bijvoorbeeld in de documentaire 'Alleen tegen de staat' uitspreken over de toeslagenaffaire en de verschrikkelijke gevolgen voor het gezin: vrouwen (Bouma, 2021). Ik leerde de afgelopen jaren hoe vrouwen zich staande houden in een leven met armoede-gerelateerde stress. Hoe ze vechten om de dag door te komen, armoede verhullen en van niets iets maken. Ik leerde waar ze de creativiteit vandaan halen, hoe diep hun kwetsuren zijn en hoe zij hun kinderen beschermen en behoeden. Leven in diepe en langdurige armoede is een hel. Voor moeders is het leven met kinderen in deze situatie 'een hel 2.0'. Tegelijkertijd houdt juist het streven naar een beter bestaan voor de kinderen hen op de been. De motor gaat aan om bij te springen voor een ander. Om recht te halen waar het krom is gegaan. Om zich met onwaarschijnlijke inspanning in te zetten voor de gemeenschap. Om klaar te staan voor projecten

en onderzoek van ons lectoraat. Maar wat buiten mijn blikveld blijft: hoe is het in deze (traditioneel samengestelde) gezinnen eigenlijk met de vaders? Hierna beschrijf ik de antwoorden die ik op deze vraag vond en ook de vragen die nog onbeantwoord bleven.

GEZONDHEIDSONGELIJKHEID TUSSEN MANNEN EN VROUWEN

Ik vroeg een paar moeders: "Hoe is het eigenlijk met je man?" Een van hen zei: "Hij is er nog veel erger aan toe dan ik." Ik zocht daarna bij het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) in de vrij beschikbare data naar (geestelijke) gezondheidsproblemen van mannen en vrouwen tussen 24 en 45 jaar in de laagste inkomensgroepen, helaas zonder informatie over ouderschap. Uit die cijfers (zie tabel 1) blijkt dat er op een aantal geselecteerde gezondheidsaspecten flinke verschillen zijn tussen mannen en vrouwen met een laag inkomen. Deze cijfers ondersteunen echter niet het idee dat 'hij er erger aan toe is'. Integendeel; het zijn de vrouwen uit de laagste inkomensgroep die hun gezondheid het minst positief ervaren, vaker psychisch ongezond zijn en vaker langdurige aandoeningen en slaapproblemen hebben.

Tabel 1: Gezondheid en zorggebruik; geslacht leeftijd, persoonskenmerken.

	Ervaren gezondheid: goed of zeer goed	Psychisch ongezond	Langdurige aandoeningen	Slaapproblemen
Mannen 24-45 jaar laagste inkomen (%)	70,3	24	35,2	24,5
Vrouwen 24-45 jaar laagste inkomen (%)	61,9	25,6	41	32,5

Opmerking: Overgenomen uit *Statline Gezondheid en zorggebruik* door CBS 2020 (<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/83384NED/table?ts=1637244370705>) Copyright 2020, CBS.

Ik zocht ook in wetenschappelijke artikelen en vond vooral aanwijzingen dat studies over gezinnen uit lage inkomensgroepen zelden de vaders betrekken. Ward en Lee (2020, p. 01) schrijft zelfs: *'Most studies [...] exclude fathers.'* Dat vaders uit lage inkomensgroepen niet vertegenwoordigd zijn in onderzoek naar welzijn, ouderschap of naar hoe zij zich überhaupt staande houden in die situatie is onwenselijk.

Moeders die betrokken zijn bij de onderzoeksprojecten van de Werkplaats Sociaal Domein Arnhem en Nijmegen vertellen dat stress hoort bij het dagelijks leven. Stress om de eindjes aan elkaar te

GEZINNEN IN ARMOEDE, HOE IS HET EIGENLIJK MET DE VADERS?

kunnen knopen, stress om de gezondheid van gezinsleden, stress omdat je geen regie voelt over je leven. Stress van ouders is een voorspeller voor het welzijn van de kinderen. Dat geldt voor moeders én voor vaders. Het is dus belangrijk om in onderzoek en praktijk nadrukkelijk óók oog te hebben voor de vaders. En dat is niet vanzelfsprekend.

Abdellah Mehrz van Trias Pedagogica bevestigt dat tijdens een bijdrage aan een panelgesprek over Kansrijk opgroeien (Mehraz, 2021). Mehrz heeft jarenlange ervaring met opvoedingsondersteuning voor vaders in Amsterdam-West en zegt tijdens het panelgesprek en in correspondentie over dit artikel (persoonlijke communicatie, 2 februari 2022) dat vaders soms geen idee hebben van de ontwikkeling van kinderen en vaak niet weten wat hun rol is in de opvoeding. Volgens Mehrz komt dat ook doordat hulpverleners de mannen vaak niet zien staan: *'het aanbod is vooral op moeders gericht'*.

Het zijn twee kanten van één medaille: vaders zijn minder zichtbaar én voelen zich niet gezien. Resultaat is dat vaders minder snel aan de bel trekken bij financiële stress in het gezin. Daarnaast lijken mannen andere dingen stressvol te vinden dan vrouwen. Je zou dat misschien gendergebonden coping kunnen noemen.

Voor de Werkplaats Sociaal Domein Arnhem en Nijmegen schreven studenten verhalen naar aanleiding van gesprekken met mensen die in armoede leven (Verhalenkamer armoede, collecties, 2021). Daarmee willen we armoede zichtbaar maken en bijdragen aan beleidsontwikkeling. In één van die verhalen vertelt een vrouw over het verschil tussen haar en haar man: *"Als vrouw doe je altijd een stapje terug voor de man die boos en trots is omdat die geen werk heeft, of hoe dat dan ook in elkaar zit. Daarna zet je de stap achteruit en dan vergeet je jezelf."*

ARMOEDE-GERELATEERDE COPING VAN VADERS

Terug naar de vaders. Een interessant gegeven is dat metingen van automatische reacties op armoede-gerelateerde stress, door bijvoorbeeld hartslag-metingen, over het algemeen minder spanning tonen bij mannen dan bij vrouwen (DeCarlo Santiago et al., 2012). Dat brengt me bij de vraag; wat levert hen dan wel stress op en wat weten we over armoede-gerelateerde coping van vaders? Driessens en Van Regenmortel (2006) schrijven in het boek 'Bind-Kracht in armoede' over maatschappelijk rolverlies en de impact daarvan op mannen: *'De falende kostwinner heeft vaak schuldgevoelens omdat hij tekort schiet in zijn verplichtingen ten aanzien van zijn gezin.'* (p. 52)

Voor sommige mannen leidt dit tot het terugtrekken in het gezin. Zij ervaren het gezin dan als enige plek waar ze als vader en partner nog erkenning vinden. Als het gezin de frustraties van de vader moet opvangen kan dat leiden tot (extra) spanningen. Driessens en Van Regenmortel (2006) noemen beschadiging van het mannelijk imago en zelfbeeld een gevolg van financiële problemen. Een vader in een van onze onderzoeken zegt: *'Het is alleen dat we er nou af en toe nog wel goed depressief over kunnen zijn, vooral mijn vrouw zei heel vaak van nou, ik kan nog geen onderbroeken meer kopen voor de kinderen. En dan voel ik mij als man zijnde heel erg schuldig, vooral dat ik altijd goed, veel geld verdiend heb.'* (Persoonlijke communicatie, vader uit Overbetuwe, november 2021). Een moeder die meewerkte aan een van onze projecten legt uit dat moeders, naar haar idee, een belangrijke rol vervullen in het beperken van stress bij vaders: *'Sommige vaders willen het gewoon niet zien. De vrouw lost het toch wel op. Er is, denk ik, ook een grote groep mannen die wel weet dat er financiële problemen zijn, maar waarbij de vrouw haar man gevoelens van falen wil besparen.'* (Persoonlijke communicatie, moeder Armoede Experience, februari 2022)

Naast beschadiging van zelfbeeld en schuldgevoel noemen de Finse onderzoekers Vuori en Astedt-Kurki (2013) gezichtsverlies voor mannen als pijnlijk gevolg van armoede. Volgens Vuori en haar collega gebruiken mannen humor of zelfspot om gezichtsverlies te voorkomen en verklaren of relativeren zij vervelende situaties door bijvoorbeeld te zeggen dat 'weinig geld hebben ook zijn voordelen heeft'.

DeCarlo Santiago et al. (2012, p. 254) bevestigen dat mannen een andere copingstrategie hebben dan vrouwen: *'Males may spend less time trying to change the nature of the stressor and instead work on changing their reaction to the stressor through distraction or acceptance.'* Vuori en Astedt-Kurki (2013) onderzochten ook wat vaders in lage inkomensgroepen op de been houdt. Wat er voor hen het meeste toe doet is hun gezondheid, goed eten en het gevoel dat goed eten geeft, een betekenisvolle baan, het recht om jezelf te zijn, deel uit te maken van een sociaal netwerk en de kans om een vader te zijn.

WAAROM FOCUSSEN OP VADERS?

Dat financiële stress invloed heeft op ouders en dat zij op hun beurt invloed hebben op het welzijn en de schoolresultaten van kinderen staat buiten kijf. Er komt steeds meer wetenschappelijk bewijs beschikbaar waaruit blijkt dat kinderen die in armoede leven, profiteren van betrokken vaders. En die betrokkenheid lijkt in het algemeen onder druk te staan. Maar nogmaals; we weten er nog

GEZINNEN IN ARMOEDE, HOE IS HET EIGENLIJK MET DE VADERS?

niet veel van. Enerzijds doen we deze groep wetenschappelijk tekort, anderzijds zijn vaders minder geneigd mee te werken aan onderzoek. Dat geldt ook voor projecten als de Verhalenkamer of het ZakgeldProject van de Werkplaats Sociaal Domein Arnhem en Nijmegen. Bij dat laatste project worden ouders groepsgewijs gecoacht bij de financiële opvoeding terwijl hun kinderen een half jaar lang onvoorwaardelijk zakgeld krijgen. Vijftien ouders, waarvan zes alleenstaand, namen deel aan het project; allemaal moeders. Wij vroegen de negen gehuwde moeders of het project geschikt zou zijn voor hun mannelijke partners. Één van hen zei: *“Hij verdient het geld en wij geven het weer uit. Als hij 's avonds thuiskomt is hij moe en bemoeit hij zich niet meer met de opvoeding.”* (Persoonlijke communicatie, moeder ZakgeldProject, juni 2019)

Het idee dat de mannen in een groepje bij elkaar zouden komen om te praten over de financiële opvoeding van hun kinderen, kon rekenen op algehele vrolijkheid van de aanwezige moeders. *“Vaders zijn wel welkom”* zeggen de moeders. *“Graag zelfs, we kunnen juist van elkaar leren.”* (Persoonlijke communicatie, moeders ZakgeldProject, januari 2019). Ook het ZakgeldProject heeft klaarblijkelijk en onbedoeld meer aantrekkingskracht op vrouwen. Aardige anekdote hierbij kwam van de moeder die haar man een filmpje over het project liet zien waarin de projectleider aan het woord was. Daarop drukte de man zijn vrouw op het hart dat zij het zo ook moest doen met zakgeld, dat was belangrijk. De vrouw was toen al twee jaar betrokken bij het project. Zij zegt: *“Als iemand belangrijks het zegt, dan luistert hij opeens wél.”* (Persoonlijke communicatie, moeder ZakgeldProject, oktober 2021). In onze projecten zijn we dus ook op zoek naar passende samenwerking met de vaders; dit artikel is daar onderdeel van.

Ondanks dat vaders uit gezinnen met lage inkomens aangeven dat zij het belangrijk vinden om de vaderrol te vervullen en verantwoordelijkheid te dragen (Vuori & Astedt-Kurki, 2013), wijzen de beschikbare cijfers en de ervaringen in de praktijk erop dat hun betrokkenheid in verschillende opzichten juist beperkt is. Vaders die niet of weinig betrokken zijn bij het onderwijs en de opvoeding laten daarmee mogelijk kansen liggen om bij te dragen aan het maatschappelijk succes van hun kinderen.

PASSENDE SUPPORT

Alle onderzoekers waar ik voor dit artikel wat van leerde, deden hun werk met de bedoeling passende support te ontwikkelen voor families die dagelijks ‘copen’ met armoede-gerelateerde stress. Het uiteindelijke doel is om gezondheids- en kansenongelijkheid tegen te gaan. Hoe mannen en vrouwen er ook mee omgaan; langdurige blootstelling aan armoede-gerelateerde

stress leidt ontegenzeggelijk tot psychologische en lichamelijke problemen voor henzelf en hun kinderen.

Het is belangrijk, voor sociaal werkers en voor studenten, om te begrijpen hoe armoede-gerelateerde coping (blijvend door-) werkt en richtinggevend kan zijn voor de ontwikkeling van preventieprogramma's en passende seksespecifieke support aan vaders en moeders. De volgende stap is in gesprek te gaan met vaders; hoe is het met hén? Hoe zien zij hun rol in het gezin? Hoe gaan zij om met armoede-gerelateerde stress? Welke support vinden zij passend? Vooralsnog valt dat niet mee; ook nu zijn het moeders of professionals die vertellen óver de mannen. Met studenten Social Work en pedagogiek van de HAN en professionals van de Werkplaats Sociaal Domein Arnhem en Nijmegen gaan we ons daarom verder verdiepen in dit thema. Vervolgens willen we alle inzichten, met ouders, omzetten in lesmateriaal en in concrete handvatten voor het sociaal werk. Zo dragen we een steentje bij aan kansen van kinderen.

REFERENTIES

- Bouma, S. (regisseur). (2021). *Alleen tegen de Staat*. [Documentaire] BNNVARA; HASER; SB Cinema.
- CBS. (2020, 30 oktober). *Statline Gezondheid en zorggebruik*. Geraadpleegd op 10 februari 2022 van <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/83384NED/table?ts=1637244370705>
- DeCarlo Santiago, C. D. C., Etter, E. M., Wadsworth, M. E., & Raviv, T. (2012). Predictors of responses to stress among families coping with poverty-related stress. *Anxiety, Stress and Coping*, 25(3), 239–258. <https://doi.org/10.1080/10615806.2011.583347>
- Driessens, K., & Van Regenmortel, T. (2006). *Bind-Kracht in armoede. Leefwereld en hulpverlening*. Leuven: Lannoo.
- Han University of Applied Sciences. (z.d.). *Armoede Experience*. HAN.nl. Geraadpleegd op 10 februari 2022 van <https://www.han.nl/over-de-han/onze-focus/fair-health/armoede-experience/>
- Han University of Applied Sciences. (z.d.). *Het Zakgeldproject*. HAN.nl. Geraadpleegd op 10 februari 2022 van <https://www.han.nl/projecten/2018/zakgeldproject/>
- Mehraz, A. (2021, 27 oktober). *Week van de gezonde kansrijke start. Gemeente Amsterdam*. [panelgesprek] Geraadpleegd op 3 februari 2022 van <https://vimeo.com/639455800/0a85fd4ec7>
- Vuori, A., & Astedt-Kurki, P. (2013). Experiences of health and well-being among Finnish low-income fathers. *Nursing Inquiry*, 20(2), 165–175. <https://doi.org/10.1111/j.1440-1800.2011.00590.x>

GEZINNEN IN ARMOEDE, HOE IS HET EIGENLIJK MET DE VADERS?

Ward, K., & Lee, S. (2020). Mothers' and fathers' parenting stress, responsiveness, and child wellbeing among low-income families. *Children and Youth Services Review*, 116, 1. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105218>

Werkplaats Sociaal Domein Arnhem en Nijmegen. (2021, 11 januari). *Verhalenkamer Armoede, collecties*. HAN.nl. Geraadpleegd op 3 februari 2022 van <https://blog3.han.nl/werkplaatssociaal domeinnijmegen/verhalenkamer-armoede-collecties/>